

ЕТКІНА І. І.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії
та міжнародних відносин,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів*

ШКОЛЯРІ ПІВДНЯ ЧЕРНІГІВЩИНИ ПІД ЧАС ГОЛОДОМОРУ-ГЕНОЦИДУ

Голодомор-геноцид 1932-33 рр. вдарив по українських дітях. Українська наука намагається за непрямими даними підрахувати кількість закатованих голодом українських дітей. Ті, що вижили, отримали, можливо найбільш травматичний досвід, який може випасти на долю дитини. Ще в 90-х роках попереднього століття я розпитувала про цю трагедію свого рідного діда та двоюрідну бабусю, які малими дітьми опухли від голоду у 1933 р. в селі Обмачів поблизу Батурина, і були врятовані від смерті вчасним поверненням їхнього батька з заробітків з хлібом. Зараз досліджую трагедію голодомору на півдні Чернігівщини. Дійшла у наукових пошуках певних висновків.

По-перше, більшовицька влада СРСР свідомо та цинічно пішла на злочин голодомору, знищуючи дітей нарівні з дорослими [1]. У документації політвідділів МТС, без грифу секретно розповсюджувався документ, за яким дітям-школярам дозволялося виходити на поля і збирати колоски лише після того, як під час жнив по них двічі пройдуть трактори. І навіть ці колоски (що ж там залишиться? –авт.) не повністю діставалися школярам. Половину з них треба було здати державі, і лише половина могла використовуватися у школі для приготування гарячих сніданків дітям. Це при тому, що в багатьох населених пунктах зерносховища були переповнені, хліб не встигали вивозити.

Намагаючись врятувати свої родини від голоду батьки-колгоспники відправляли дітей на поля позрізати вершечки ще не дозрілого жита. Влада вважала це злочином, називаючи малолітніх голодних «злочинців» «перукарями». Але там на них чекала озброєна охорона товариства «Динамо» та місцеві охоронці. Наприклад об'їждчик Тарнавської сільради Прилуцького району Микола Іванченко захопив під час зрізання колосків 13-річного сина Федора Чумака. На переконання комсомольця-об'їждчика хлопець заслуговував на покарання. Але Федір Чумак не витримав і накинувся з кулаками на комсомольця, а потім схопив якусь гирю. Хтось з присутніх встиг врятувати об'їждчика. Федора Чумака радянська документація тут же назвала «куркульським агентом», його відправили під суд [2, арк. 85].

Керівники колгоспів під ретельним контролем політвідділів МТС не допускали до колгоспів «куркулів». Родини «розкуркулених» разом з дітьми виганяли з хат посеред зими. Вони намагалися поселитися у будинки до

ХІІ Міжнародні і ХХІХ Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя»

родичів, хоча там не було місця і теж голодували. Такі родини разом із дітьми влада прирікала на вірну смерть, хоча їхня вина полягала лише в тому, що колись до 1917 р. вони мали трохи більше землі і наймали для сезонних робіт пару робітників.

По-друге, діти шкільного віку намагалися щось заробити, щоб врятуватися від голоду. Хоч якісь мізерні гроші можна було заробити, випасаючи чийсь худобу. Неофіційно діти влаштовувалися в колгоспи, але залишалися обдуреними. Так, 12-річний Грицько Кібальняк з с. Линовиці у 1934 р. (голод на півдні Чернігівщини тривав) з травня до вересня пас колгоспні свині. Управа колгоспу обіцяла йому за роботу наділити порослям, але так нічого і не дала. Хлопець скаржився політвідділу МТС, що під час роботи порвав єдині штани та піджак, у школу ходити ні в чому, і нічого не отримав. Хоча свиня, яку він пас, привела чотирьох порослят, але їх розібрали працівники управи колгоспу [3, арк.89].

Щоб врятуватися від голоду, діти швидко опановували радянську ідеологію, вчилися писати доповідні записки в керуючі органи, влаштовувалися сількорами у місцеві газети. Так, 13-річний Іван Олексенко писав політвідділу Линовицької МТС, що його батьки-бідняки ще до революції поїхали до Росії, де у 1929 р. стався голод, втікаючи звідти, завербувалися на соціалістичне будівництво до Ташкенту, але захворіли на малярію, ледь живі повернулися в Україну, встигли влаштуватися до колгоспу, але вже не могли працювати і померли у 1931 р. Іван мав 13 років, у нього ще були два менших брати 11 і 8 років. Діти жили самі у х. Макляки Ново-Гребельської сільради. У 1933 р. молодший брат помер. Іван влаштувався в колгосп листоношою, а брат виконував завдання бригадира. Хлопці отримали якийсь хліб у колгоспі «Нове село», але крім цього не мали ніяких харчів. Хліб закінчився до весни 1934 р. Іван просив у колгоспу харчову допомогу. Йому виділяли 3 рази, всього 18 кг. борошна. Але голодні діти, не маючи більше нічого, з'їли його за літні місяці, і знову залишилися без харчів. Іван почав писати в газету про недоліки місцевого колгоспу, що і хотіла побачити місцева преса, щоб звинуватити у всіх бідах селянства місцеве колгоспне керівництво. Зрозуміло, що голова колгоспу Ткаченко перестав надавати допомогу, віддаючи перевагу іншим колгоспникам. Після цього Іван написав зворушливого листа до політвідділу Линовицької МТС [4, арк. 59–60].

Чи вижив хлопчина і його брат, ми не знаємо. Але стає зрозумілим, що діти, так само як і дорослі, але поза своєю волею опинилися у двох протилежних таборах: тих, кого розкуркулювали, і тих, хто розкуркулював, кого радянська влада використовувала для упокорення голодом непокірних сусідів. Так, Іван Олексенко, щоб вижити, шукав можливості роботи офіційним донощиком, ким і були в дійсності сільські кореспонденти місцевих видань преси 30-х років ХХ ст. Піонерка Галя Рябокінь з с. Рудівка Прилуцького

ХІІ Міжнародні і ХХІХ Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя»

району вистежила односельчанку Ткаченко за збиранням колосків, стала кращою серед «дозорівців» колгоспного врожаю, за що була нагороджена путівкою до санаторію. Після її заяви судили не лише крадійку, але і об'їждчика, який знав про цей випадок і не доповів. Інших «дозорівців» наркомат землеробства нагороджував цукерками, милом та рушниками [5, арк. 162] (подарунки говорять самі за себе).

Таким чином, Голодомор-Геноцид, скоєний злочинною більшовицькою владою, забрав тисячі дитячих життів. Ті, хто вижили, отримали вкрай болісну психологічну травму, якій не могли зарадити дорослі: батьки та вчителі, що знаходилися в такому ж становищі. Покоління людей, що пережили голод, ставали слухняними до влади, втрачали потенціал боротьби проти гнобителів. Намагаючись приховати дитячу травму від самих себе, вони не любили розказувати про пережите, подекуди намагалися виправдати тодішню владу та своїх безпосередніх катів. Саме тому вивчення у школах цієї болючої теми, поширення знань про трагедію має психологічно лікувальний ефект для суспільства. Треба зрозуміти злочинне нутро комуністичної влади та безпорадність тодішнього суспільства, щоб не допустити знову подібних трагедій і подібну чужинську владу.

Список використаних джерел

1. Сергійчук В. Українські діти в 1932-1933 роках. *Проблема екзистенційного вибору під час Голодомору-геноциду*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 листопада 2019 р.) Київ : видавець Мельник М.Ю., 2020. С.80–108.
2. Державний архів Чернігівської області (ДАЧО), ф. П-888, оп.1., спр. 97.
3. ДАЧО, ф. П-889, оп.1, спр.13.
4. Там само.
5. ДАЧО, ф. П-888, оп.1., спр. 102.